

Олександр Галушко,

кандидат філософських наук, доцент,

Київський Національний університет будівництва і архітектури

РОЗШИРЕННЯ ЛЮДСЬКОЇ ТІЛЕСНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ФІЛОСОФСЬКИЙ АСПЕКТ

Сучасні інформаційні технології фундаментально змінюють взаємодію людини з навколишнім світом, розширюючи межі нашої тілесності та трансформуючи наше розуміння втіленого досвіду.

Розуміння розширеної тілесності має глибоке коріння у феноменологічній традиції, особливо в роботах М. Мерло-Понті. У своїй праці «Феноменологія сприйняття» М. Мерло-Понті розглядає тіло не як фізичний об'єкт, а як джерело живого досвіду, через яке людина пізнає світ. Тіло, за М. Мерло-Понті, є не лише біологічним організмом, але й сутнісним аспектом нашого буття-у-світі, основою всього нашого досвіду та пізнання [4].

Ця феноменологічна перспектива набуває нового значення в контексті інформаційних технологій. Як зазначає П. Доріш у своїй роботі «Де відбувається дія: основи втіленої взаємодії», технологічна взаємодія повинна розглядатися не як абстрактний когнітивний процес, а як втілена практика, що відображає нашу фундаментальну включеність у світ [2].

Концепція втіленого пізнання, розроблена у праці Ф. Варели, Е. Томпсона та Е. Рош «Втілений розум», пропонує радикальну альтернативу картезіанському дуалізму, стверджуючи, що когнітивні процеси нерозривно пов'язані з тілесним досвідом. Ця теорія підкреслює, що наше мислення формується через

сенсомоторну взаємодію з навколишнім середовищем, а не відбувається виключно в ізольованому мозку [6].

Розвиваючи цю ідею, Е. Кларк і Д. Чалмерс запропонували впливову тезу про «розширений розум», стверджуючи, що когнітивні процеси не обмежуються черепом або навіть шкірою біологічних індивідів, а активно включають елементи зовнішнього середовища. У своїй основоположній статті 1998 року вони поставили провокаційне питання: «Де закінчується розум і починається решта світу?» і відповіли на нього радикально: когнітивні процеси «не лише в голові», а середовище відіграє активну роль у формуванні пізнання [1]. Ця теза має глибокі наслідки для розуміння взаємодії людини з технологіями взагалі і інформаційними технологіями зокрема. Як зазначає Е. Кларк цифрові артефакти можуть функціонувати як автентичні компоненти когнітивних процесів. Технологічні пристрої стають не просто інструментами, а «частинами нас», розширюючи нашу когнітивну архітектуру і, відповідно, трансформуючи наше втілене існування.

Історично технології завжди функціонували як розширення людських можливостей. Однак, як підкреслює Е. М. Пол у своїй праці «Розширений розум: сила мислення за межами мозку», сучасні інформаційні технології відрізняються від традиційних інструментів глибиною своєї інтеграції з людським пізнанням. Вона стверджує, що культура наполягає на тому, що мозок є єдиним місцем мислення, але насправді наше мислення відбувається через складну взаємодію з навколишнім середовищем, включаючи технологічні артефакти [5].

Ця інтеграція набуває різних форм – від використання смартфонів як зовнішньої пам'яті до алгоритмів штучного

інтелекту, що доповнюють наші когнітивні здібності. З філософської точки зору, особливо важливим є розуміння того, як ці технології стають невід'ємною частиною нашого досвіду, а не просто зовнішніми доповненнями.

Розширення людської тілесності через інформаційні технології порушує фундаментальні онтологічні питання щодо природи нашого буття. Якщо когнітивні процеси виходять за межі біологічного тіла, як стверджує теза про розширений розум, то де пролягають межі особи? Чи можемо ми розглядати технологічні артефакти як автентичні частини нашого буття?

Р. Менері [3] та інші дослідники розширеного розуму пропонують розглядати когніцію як «гібридний» процес, що включає нейронні, тілесні та середовищні компоненти. Ця перспектива вимагає фундаментального переосмислення традиційних онтологічних категорій, включаючи розмежування між людиною і технологією, природою і артефактом.

Водночас, розширення тілесності через інформаційні технології порушує важливі етичні питання щодо автономії, ідентичності та відповідальності, які потребують подальшого філософського осмислення. Балансування між технологічним оптимізмом і критичною рефлексією є необхідним для розробки етично обґрунтованих підходів до технологічного розширення людських можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Clark A., Chalmers D. The Extended Mind *Analysis*. 1998. Vol 58, No. 1. P. 7–19.
2. Dourish P. Where the action is: the foundations of embodied interaction / P. Dourish. – Cambridge: MIT Press, 2001. 256 p.

3. Menary R. (ed.). The Extended Mind. – Cambridge, MA: MIT Press, 2010. 392 p.
4. Merleau-Ponty M. Phenomenology of Perception / Maurice Merleau-Ponty; ed. by Donald A. Landes. – New York: Routledge, 1962.
5. Paul A. M. The extended mind: The power of thinking outside the brain. New York: HarperCollins, 2021. 368 p.
6. Varela, F J., Thompson E., Rosch, E. The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience. – Cambridge, MA: MIT Press, 1991.